

A close-up, black and white photograph of the typebars of a typewriter. The bars are arranged in a curved, parallel pattern, receding into the background. Each bar has a different character or symbol embossed on it, including letters, numbers, and symbols like a star and a circle. The lighting creates strong highlights and deep shadows, emphasizing the metallic texture and the mechanical structure.

1989

Nations' Freedom
Year

Victory of Free
Speech

Konstancin, the end of the 1970s. Conspiracy publishing house NOWA,
standing from the left: Miroslaw Chojecki and Konrad Bieliński.
Photograph Marcin Jabłoński / KARTA Centre

In Poland, the tradition of publications which qualify as conspiratorial is long-standing and rich, and has been the subject of scientific research for decades. This label applies to both the 16th century Reformation prints, the 17th century minstrel literature and the socio-political writings on independence dating back to the partitions, as well as Nazi and Soviet occupations. In the 19th and 20th century, free and illegal publications were the source of alternative and credible information, and fulfilled an opinion-shaping role which should not be underestimated. Indeed, it served to promote patriotic attitudes and fostered political identity, as well as identification with the community of a stateless nation.

An independent publishing movement during the time of the People's Republic of Poland (PRL) drew on the experience of wartime and post-war conspiracy. Participation in this activity (editing, issuing and distributing printouts) was one of the main forms of resistance. This movement - illegal at the time - drew in thousands of Poles, both living in the country and those who emigrated.

It is estimated that between 1976 and 1990, almost 5.5 thousand underground journals and approximately 6.5 thousand book titles were published in Poland. It was a worldwide phenomenon. Volumes in which those publications were issued ranged from only several copies up to more than a fifty thousand. The initiative to break the party and state publishing monopoly involved independent and unregistered publishing houses established by private persons at grassroots. Their output was a sui generis attempt to "set the world straight", responding to the communist government's policy of indoctrinating and subjugating the society. The prints also served as an "antidote" to the authoritarian government's official discourse and its policy of disinformation. It should be pointed out that, in relative terms, access to underground publications in Poland was much more egalitarian when, for instance, compared to the situation in post-Soviet states.

The authorities made fruitless efforts to eliminate the publishing movement. Paper, typewriters, duplicating machines and printing equipment were all confiscated and destroyed.

People found cooperating with publishing houses and distributing journals were subjected to surveillance, persecution and imprisonment. The regime television broadcast regular updates on the Security Service's triumphs in closing down the "last" publishing houses hidden away in cramped flats and dank basements. In fact, the publishing movement flourished over the final 15 years of the PRL, despite periodic breaks, and the books banned by the censorship became a coveted and scarce commodity.

Conspiracy literature as a permanent and socially significant phenomenon was present between 1976 and 1989/1990. The second half of the 1970s saw the establishment of opposition organisations who objected to the state policy, were active in multiple fields, e.g. offering support to people who were persecuted in the aftermath of the events of June 1976. That time gave rise to the following organisations, respectively: Komitet Obrony Robotników (Workers' Defence Committee) (1976), Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela (Human Rights and Citizen Protection Movement) (1977), Konfederacja Polski Niepodległej (Confederation for Independent Poland) (1979). The Workers' Defence Committee's "Komunikat" ("Communication") was first issued towards the end of September 1976, soon followed by "Biuletyn Informacyjny" ("Information Bulletin"), both published as typescripts. "U progu" ("At the doorstep") published in October 1976 by the

**ROBOTNIK
WYBRZEŻA**
PISMO KOMITETU ZAŁOŻYCIELSKIEGO
WOLNYCH ZWIĄZKÓW ZAWODOWYCH
WYBRZEŻA
VI-1979 NR 4

**ZBRODZIA
KATYŃSKA**
W
ŚWIEŁE DOKUMENTY

KOMUNIKAT KSS "KOR."
**BIULETYN
INFORMACYJNY**

KOMITET SAMOOBRONY SPOŁECZNEJ "KOR"
Warszawa, 16 października 1976

Komitet Samoobrony Społecznej "KOR" domaga się spełnienia niezrealizowanych do chwili obecnej postulatów Komitetu Obrony Robotników i udziela pomocy tym spośród ofiar poczerwocowych represji, które pomocy tej nadal potrzebują. Celem Komitetu Samoobrony Społecznej "KOR" jest:

1. walka z represjami stosowanymi z powodów politycznych, światopoglądowych, wyznaniowych, rasowych oraz udzielenie pomocy ludziom z tych powodów prześladowaniym;
2. walka z łamaniem praworządności i pomoc pokrzywdzonym;
3. walka o instytucjonalne zabezpieczenie praw i wolności obywatelskich;
4. popieranie i obrona wszelkich inicjatyw społecznych zmierzających do realizacji Praw Człowieka i Obywatela.

BIULETYN INFORMACYJNY
aktualności życia publicznego
Nr 24
wrzesień/październik 1978

Biuletyn Informacyjny ma na celu przełamanie państwowego monopolu informacji obywatelskiego przez istnienie cenzury w naszym kraju. Zamieszczane w nim treści nie podlegają cenzurze. Wskazywane są na Kronikę Represji

solidarność

independence strand was the first second-circulation journal printed using a duplication machine. "Robotnik" ("The Worker"), a journal whose title was a call back to the "Robotnik" by the Polish Socialist Party founded back in the 19th century, was first published in September 1977. August 1978 saw the emergence of another similarly named journal - "Robotnik Wybrzeża" ("The Coastline Worker"), published by Komitet Założycielski Wolnych Związków Zawodowych Wybrzeża (Coastline Free Trade Unions Founding Committee).

The opposition organisations published uncensored bulletins, journals, books and booklets whose volumes kept growing. The movement was bolstered by independent student and youth organisations. Attempts were also made to develop international co-operation, drawing from the experience of dissidents from the USSR and Czechoslovakia. However, over time the domestic second circulation developed on a scale exceeding that in other countries of Central and Eastern Europe. It did not take long for the Polish achievements on this front to become an inspiration to others, among them Hungarian dissidents.

Estimates show that between 1976 and 1980, the illegal publishing market in Poland featured about 150 illegal titles: independent news journals and various journalistic and literary publications. Publishing houses were set up which - apart from the low volume writings - also printed books: literature, journalist and scientific works. The most recognised and dynamic ones included: ABC, Biblioteka „Spotkań” (Library of “Meetings”), Biblioteka Historyczna i Literacka (History and Literature Library), Głos (Voice), Krakowska

Nr 1. wydano 23. Sierpnia 1980.
w Stoczni Gdańskiej.

SOLIDARNOŚĆ

Pismo Regionu Gdańskiego

Nr 34/64

Gdańsk

OŚWIADCZENIE

Gdańsk, 16.03.82 r.

Do członków NSZZ "Solidarność". Do: społeczeństwa Regionu Gdańskiego.

Wprowadzenie stanu wojennego w nocy z 12 na 13 grudnia 1981 roku uniemożliwiło prowadzenie działalności legalnie wyznaczonych władz Związku, tym samym uniemożliwiając im publiczne wypowiedzianie się w kwestiach mających podstawowe znaczenie dla społecznej przyszłości polskiego, w tym wielu milionów członków NSZZ "Solidarność". Mimo zamknięcia działalności związkowej w dalszym ciągu na własnym przedstawicielstwem naszego Związku

są władze wybrane zjazdach regionalnych. Uwazamy jednak, że skrogoswanej ramy, dów w kwestiach do naszej postawy, w do występowania w będą konsultować i najważniejsze problemom opinie przez Rodzinną Formę będą oświadczania wydanego przez gionu Gdańskiego,

Kompromis bez kapitulacji

Miejsce ponad trzy miesiące od wprowadzenia w Polsce stanu wojennego. Upłynęło więc dostatecznie wiele czasu, aby na chłodno za stanowić się nad położenie kraju, nad perspektywami dalszego biegu wydarzeń, a zwłaszcza nad tym, co przede wszystkim powinniśmy zrobić, aby możliwie najdługo utrzymać ze zbieżny Sierpnia 1980 roku i miesiąc, które po nim nastąpiły. Trudno rozmawiać te problemy nie podejmując refleksji dotyczącej przyczyn wydarzeń i faktów, które rozegrały się w nocy z 12 na 13 grudnia. W zasadzie nie wystarczy ograniczyć się do stwierdzenia, że przemoc okazał się podstępny, bezwzględny i posłużył się przemocą na stałe niespotykana w Polsce od ponad trzydziestu lat. Byłoby to wyjaśnienie zbyt proste, dające wątpliwą satysfakcję, że zneutralizowaliśmy przemoc i jesteśmy ofiarą przemocy. Na ciężką porażkę, jaką poniósł nie tylko nasz Związek, ale cały naród w grudniu ub. r. zdobyły się także nasze własne błędy, a przede wszystkim zbytnia pewnością siebie. Jedną z głównych przyczyn było nieostateczne przypytanie polityczne społeczeństwa i Związku do rozwiązywania problemów, które skłaniały trudności przypominają kwadraturę koła. Powiedzieć trzeba uniwersalnie: czy i o ile się ją może. Rozpędzenie przez nas błędy to prawda taka sama jak to, że nasze intencje były uczciwe i że dążyliśmy do Polski sprawiedliwej i lepszej.

Analiza ostatnich kilkunastu miesięcy jest niebezpieczna, teraz przepłynęli swój ciężki jedynie uświadomienie, że potęgą naroduowego odrodzenia zamierzony w Sierpniu 1980 roku, nawiązywanie "samogreniczącej się rewolucją", co oznacza wyrażenie przestawiać się ograniczać. Wymagało się społeczne dążenie do dokonania zasadniczych przekształceń ustrojowych, pobudzenie obywateli i promowanie tych czynników po stronie władzy, które świadomie postanowiły doprowadzić do konfrontacji. Dążenie społeczne, aby samemu decydować o tym, kto w jego imieniu ma sprawować władzę, dążenie

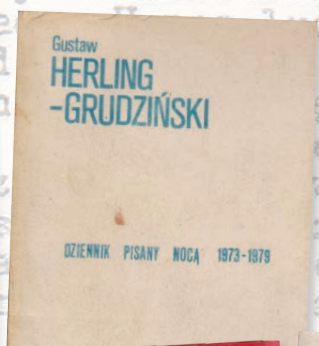
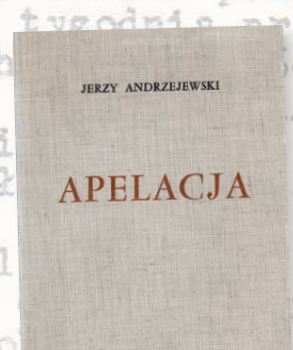
do budowy demokratycznej państwa. Jest dążeniem naturalnym i wiodącym. Chyba okazało się, że mocnym geopolitycznym i politycznym, w tym z władzą komunistyczną społeczeństwo polskie chciały i się do. Działaj wiemy, że jedynie dwa warunki: 1/ Rozwinięcie i dalszy przekształcenie, w tym struktury państwa, pomociła przystąpienie do frontu. Wynika tego starczyłyby przewidzieć, że wiążąc i w tym kierunku, być może. 2/ Rozwinięcie i dalszy przekształcenie, w tym struktury państwa, pomociła przystąpienie do frontu. Wynika tego starczyłyby przewidzieć, że wiążąc i w tym kierunku, być może. 2/ Rozwinięcie i dalszy przekształcenie, w tym struktury państwa, pomociła przystąpienie do frontu. Wynika tego starczyłyby przewidzieć, że wiążąc i w tym kierunku, być może.

kultura

Oficyna Studentów (Cracow Student Publishing House), Niezależna Oficyna Wydawnicza - NOWA (Independent Publishing House - NOWA), Niezależny Instytut Wydawniczy (Independent Publishing Institute), Wydawnictwo im. Konstytucji 3 Maja (Constitution of 3 May Publishing House), Wydawnictwo Młoda Polska (Young Poland Publishing House), Wydawnictwo Polskie (Polish Publishing House). There were at least 35 active independent publishing houses by 1980.

The massive development of the independent publishing movement did not take place before the establishment of "Solidarność" ("Solidarity") in 1980. Trade union journals began to appear in open circulation and in wholesale distribution. Although much of the materials printed before August disappeared, they were replaced by a slew of titles, not all of them published under the "Solidarity" brand. It only took a few months in 1980 to launch approximately 400 new non-permit journals. Establishment, industry press was developing. February 1981 saw the beginning of the Warsaw-based Krag which published books by such authors as: Simone Weil, Tadeusz Konwicki, Leszek Kołakowski, Krystyna Kersten and others. Overall, independent publishing houses brought

out about 2 thousand titles during the time of the so-called "Solidarity carnival".

The situation changed when martial law was introduced. Based on the Announcement of implementing the martial law for reasons of national security: "it was forbidden to distribute any type of publications, printouts or information through any means, to hold artistic performances in public and to use any printing devices without first obtaining consent of a competent authority".

Despite political persecution of anti-communist resistance members, internments and arrests, the publishing movement continued to gain momentum. The Wrocław "Z Dnia na Dzień" ("Day to Day") and the Warsaw "Wiadomości" ("News") were launched. Between Autumn 1982 and the end of 1983 over 1000 new titles were coming out. The capital city information journals gained importance: „Tygodnik Wojenny” (“Wartime Weekly”), “Wola”, “Wiadomości” (“News”), „KOS” and others. Very popular publications included „Tygodnik Mazowsze” (“Mazowsze Weekly”), „Obserwator Wielkopolski” (“Wielkopolska Observer”), Cracow „Hutnik”. New publishing houses were being established,

komitet

e.g. CDN which had close ties to the Paris Culture and its writer roster included: Jan Józef Lipski, Gustaw Herling-Grudziński, Stefan Kisielewski and others. In 1982, Krakowskie Towarzystwo Wydawnicze (Cracow Publishing Society) was established. Their output included the works of Aleksander Hertz, Marian Kukiel. The publishing house "Rytm" ("Rhythm") was launched the following year and went on to found the history library "Ocalić od zapomnienia" ("Save from obscurity") (which collected accounts, memories and documents on the most recent history of Poland, particularly the Polish-Soviet relations). In 1986, Solidarność Walcząca (Fighting Solidarity) - Trójmiasto unit set up the "Petit" book publishing house whose conspiratorial publications included books by such authors as: Kurt Vonnegut, Bohumil Hrabal, Vladimir Bukovsky, Viktor Suvorov and others.

Once the martial law was lifted the number of published journals remained constant. The first increase did not come before the end of the 1980s when the young post-Solidarity generation became active. Many regional titles began to appear, but they were writing on important country-wide issues, e.g. „Spojrzenia Przemyskie” ("Przemysł Views"), „Samorządny Przemysł" ("Self-governed Przemysł") and „Strych Kulturalny" ("Cultural Attic") published in the same city and read eagerly not only in the Podkarpacie region. Another surge in press titles was observed during the Round Table talks and before the parliamentary elections in 1989.

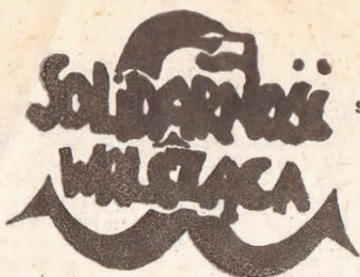

What were the main topics covered by the underground publishing houses? Papers on various topics: politics, history, literature, social and cultural were published between 1976 and 1989/1990. Politics and history naturally dominated. According to estimates of bibliologists, every fourth book issued in the underground was related to history. Emigration reprints constituted a significant part of publications (e.g. Instytut Literacki (Literary Institute) in Maisons-Laffitte, publisher of the „Kultura" ("Culture") monthly and „Zeszyty Historyczne" ("Notebooks of history") quarterly and others; Paris Editions Spotkania (Meetings), London publishing houses Polska Fundacja Kulturalna (Polish Cultural Foundation), Aneks, Kontra, Gryf Publications Ltd. and Polonia Book Fund Limited. Those studies often concerned the blind spots of historical events and processes, places of remembrance that were either omitted or given false account in the national historiography (e.g.

a.I. 1989r.

egz. bezpł.

PISMO ORGANIZACJI
SOLIDARNOŚĆ WALCZĄCAGRUPA
STO CZNI GDANSKIEJ

NR.1

a.I. 1989r.

egz. bezpł.

SOLIDARNOŚĆ WALCZĄCA W STO CZNI GDANSKIEJ

Na przełomie listopada i grudnia 88 r. powstała grupa Solidarności Walczącej w Stoczni Gdańskiej. Celem głównym SW jest niepodległa Rzeczypospolita, wyzwolenie narodu polskiego z niewoli komunistycznej, solidarność ludów i narodów. Jest to nasz wielki, daleki cel. Wyrośliśmy z wspaniałą dumą i odwagą w Polsce z NSZZ "Solidarność".

W redowodzie SW tkwią idee chwały i tradycje polskich ruchów wolnościowych dla ubogich.

Solidarność Walcząca zawiązała się w cichych, nieoficjalnych spotkaniach w kołach nastawionych na walkę z reżimem. Na czele SW stoi represjonowany człowiek o nieugiętej woli walki z systemem socjempirializmu komunistycznego. CZŁONKIEM SOLIDARNOŚCI WALCZĄCEJ może zostać każdy kto złoży przysięgę. CZŁONKOSTWO SW jest tajne i nie ujawniać, egz. i grup SW. Na czele SW.

Solidarność Walcząca ma teren działania, Rzeszowie, Gdańsku, Warszawie, w mniejszych miejscowościach, w Zachodniej i Ameryce Północnej.

Jak widać nasi ludzie są walczyli o wolność dla wszystkim należą: Wolność, demokrację, instytucjami, państwem.

Do naszego programu bieżyli na rzecz polepszenia warunków życia, walczyli o demokrację.

Blazę odrzucamy kompromisy, walczyli o cywilizacji informatycznej, w ustrój demokratyczny. Wszędzie, w różnych identyfikujących się pod szyldem Corbaczewskiej, walczyli i sowieckich kolaborantów. Wolność i solidarność są naszymi wartościami.

ROTA SOLIDARNOŚCI

"Wobec Boga i Ojczyzny
Rzeczypospolitej
zajdę potrzebę
Przysięgam rozstrzygnąć
sumiennie spełnić"

konspira

Międzyzakładowa Struktura „Solidarność”

przysięgam wale
darnie poświęca
e życie, dla zbud
decie naszego Ruchu, nie zdradzić
wierzone mi w nim zadanie."

September-October 1981, Gdańsk. Deliberations of the 1st National Delegates Convention of the Independent and Self-Governing Trade Union "Solidarity" (Krajowy Zjazd Delegatów NSZZ „Solidarność”). Sales of independent press. Photograph Maciej Czarnocki / KARTA Centre

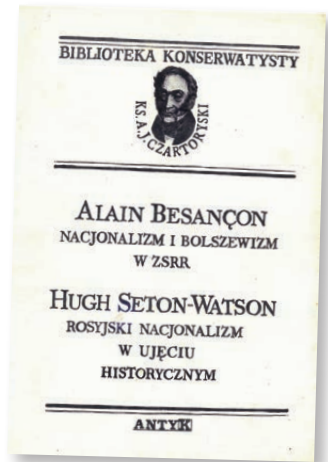
cenzura

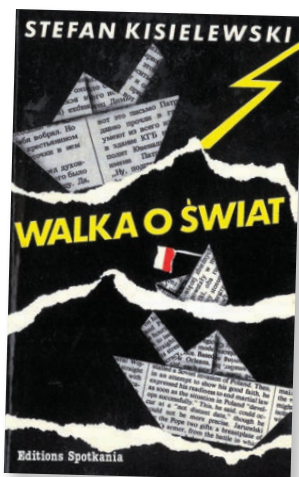
Katyń massacre, Polish-Bolshevik war of 1920, Home Army's activity, the Warsaw Uprising). The topics discussed included the political legacy of the 2nd Republic, including the history of parliamentary proceedings. Finally, they went on to discuss the most recent history, crimes of the communist regime, the system's economic crisis; they predicted that the regime was coming to an end.

Translations began to appear for western literature, philosophy and science. Particularly popular were authors whose writings touched on the subject of totalitarianism: George Orwell and Aleksandr Solzhenitsyn. Our neighbours also had many publications: Czechs Bohumil Hrabal, Milan Kundera, Vaclav Havel, the Russian Nobel Prize winner Iosif Brodsky, before he became a Nobel laureate, and his compatriots: Vladimir Bukovsky, Vladimir Maksimov, Varlam Shalamov, Venedikt Yerofeyev, and Eugène Ionesco, a Romanian who wrote in French.

Publications also included many translations of other writers, thinkers and scholars whose works touched on the topics of freedom, democracy, all issues that ran contrary to the Marxist doctrine and denounced the communist reality throughout different countries and periods: Hannah Arendt, Nikolai Berdyaev, Alain Besancon, Zbigniew Brzeziński, Albert Camus, Arnold Toynbee.

Particularly noteworthy here is creative nature of the second circulation. The phenomenon was not only socially (supplementing information and awakening the resistance spirit) and ethically (courage and devotion of participants) valuable, but also unique in terms of communication techniques it employed. Independent production of journals and books was correlated with independent literary, journalistic and scientific works. Works dedicated for second circulation were already being created towards the end of the 1970s. The phenomenon became commonplace in the 1980s. Second circulation featured works by leading Polish writers: Jerzy Andrzejewski,

Stanisław Barańczak, Kazimierz and Marian Brandys, Zbigniew Herbert, Tadeusz Konwicki, Marek Nowakowski, Jarosław Marek Rymkiewicz. Many representatives of the humanities also wrote for illegal publishing houses. Papers by historians were particularly popular which affirmed their value and the needs of recipients. For example: the synthesis of the most recent history of Poland by Wojciech Roszkowski (pseudonym Andrzej Albert), works by Bohdan Cywiński, Krystyna Kersten.

The list of the most often published Polish writers reflects well on the conspiracy publishers' knowledge and readers' preferences. The order corresponds to the number of books published: Czesław Miłosz, Józef Mackiewicz, Witold Gombrowicz, Gustaw Herling-Grudziński, Stanisław Barańczak, Leszek Kołakowski, Sławomir Mrozek. Today, much poorer authors figure on the lists of most popular writers.

When did the second circulation era end in Poland? Determining a breakthrough moment seems problematic. The last day of 1989 was the date when the officially functioning publishing houses required a printing permit from their clients (issued by the censorship office). Only on 11 April 1990 did the Sejm of the Republic of Poland adopt the Act on revoking the Act on the control of publications and performances, abolishing the authorities competent for that control and the amendment of the Act - Press Law. This Act entered into force on 6 June 1990 and the Central Office for the Control of Publications and Performances - main state censorship office of the PRL with its seat at Mysia Street in Warsaw - ceased to exist. 31 August 1990

nieza-
leż-
ność

wolność słowa

was the deadline determined in the regulation of the Minister of Finance by which underground publishing houses had to be either closed down or registered. Most of the publishers took advantage of the latter solution and entered the free market. For example, Niezależna Oficyna Wydawnicza NOWA (Independent Publishing House NOWA), which was founded in 1977 and published over 300 books and many journals („Zapis” (“Record”), „Krytyka” (“Critique”), „Puls” (“Pulse”), „Tygodnik Mazowsze” (“Mazowsze Weekly”)), and rebranded into “superNowa” in 1989.

In the 3rd Republic independent prints from the PRL period gained value as collector’s items. They are collected by libraries and archives, including such institutions as: the National Library, Jagiellonian Library, Ossolineum Library of the National Establishment in Wrocław, Sejm Library or Karta Centre (Ósrodek Karta). They create digital repositories and virtual reading rooms, publish bibliographies and reprints.

Underground prints and machines used for their production became vessels of historical legacy, testimonies to social resistance, as well as objects of analysis by professional historians and political scientists, archivists and museologists. This task is not easy. Just identifying those responsible for publishing a given journal is often a challenge for researchers as, for obvious reasons, only some of the publishing houses published works using the real names of their authors. Those responsible for the printing, distribution or editing usually did not disclose their personal details. Similarly, it is difficult to determine the exact volume, to assess the reach of the prints and, as a result, their social influence.

Second circulation became a polysemantic term in the literature on the subject. Currently, the publishing activity conducted without a license from the authorities is described in many, often imprecise ways: independent, underground, non-permit, uncensored publications, published outside official circulation and censorship. The term bibuła (tissue paper) is also used - it was popularised by Józef Piłsudski but originated in the 19th century (tissue paper is very thin paper which under Russian annexation was used for printing publications without permission from the tsar censorship).

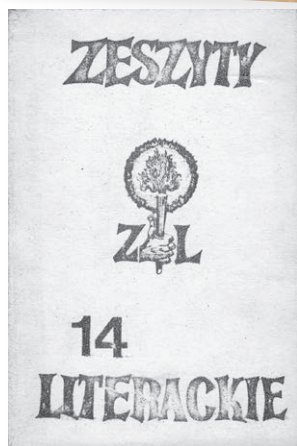
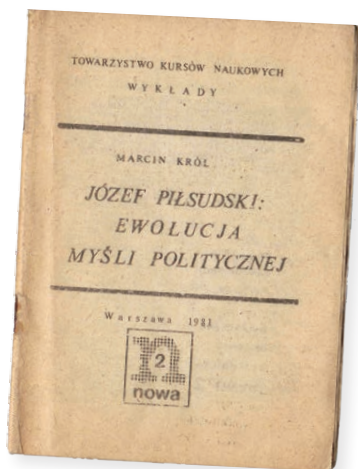

The aim of the exhibition organised by the Sejm Library and the Karta Centre is to present the phenomenon of underground publishing houses and their significance for the fight against totalitarianism. The exhibition served to remind about selected underground press titles, profiles of its creators, anti-communist resistance activists, dissidents, and present a vivid overview of the publishing movement, adopting a wide, international comparative perspective. It also explains the evolution of printing techniques - from machine flash paper, the so-called frames, spirit and albumen duplicators to offsets and photocopying machines.

The objects which constitute the narrative axis of the exhibition were provided by the Karta Centre, Sejm Library and private collectors: Marek Kuchciński, Marshal of the Sejm, Bogdan Borusewicz, deputy-Marshall of the Senate, Małgorzata Zwiercan, deputy - who are members of the Parliament today, but were anti-communist resistance activists in the PRL period.

The exhibits showcase the publishing activity of resistance organisations from various regions of Poland, as well as from Central and Eastern European countries (Russia, Ukraine, Belarus, Czechoslovakia, Hungary, Lithuania, Latvia). The collection features unique samizdats and tamizdats. It shows the beginnings of the Polish independent publishing movement in the 1970s and its evolution in the following decades. It presents the tissue paper of the carnival - non-permit prints from the legal "Solidarity" period, as well as underground publications from the martial law period and the end of the 1980s. The selection is a mosaic of texts which are incredibly valuable to showing the characteristics of the democratic opposition's consolidation process. It also helps to understand the reasons for the collapse of communism, the process of the Autumn of Nations and the sources of the systemic transformation in Central and Eastern Europe.

Bibliografia

- ▣ Adamczyk Mieczysław, Gmitruk Janusz, *Polska prasa niezależna (1976-1990). Bibliografia. Katalog*, Kielce-Warszawa 2008
- ▣ *Bibliografia niezależnych wydawnictw ciągłych z lat 1976-1990*, red. Stefania Skwirowska, Warszawa 2001
- ▣ *Bibliografia podziemnych druków zwartych z lat 1976-1989*, oprac. Grażyna Fedorowicz, Krystyna Gromadzińska, Maria Kaczyńska, Warszawa 1995
- ▣ Błażejowska Justyna, *Papierowa rewolucja. Z dziejów drugiego obiegu wydawniczego w Polsce 1976-1989/1990*, Warszawa 2010
- ▣ Chojnacki Władysław, *Bibliografia polskich publikacji podziemnych wydanych pod rządami komunistycznymi w latach 1939-1941 i 1944-1953. Czasopisma, druki zwarte, druki ulotne*, Warszawa 1996
- ▣ Chojnacki Władysław, Chojnacki Wojciech [ps. Józefa Kamińska], *Bibliografia publikacji podziemnych w Polsce - 13 XII 1981-VI 1986*, Paris 1988
- ▣ Chojnacki Wojciech, Jastrzębski Marek, *Bibliografia publikacji podziemnych w Polsce, t. 2: 1 I 1986-31 XII 1987*, Warszawa 1993
- ▣ *Drugi obieg w PRL na tle samizdatu w państwach bloku sowieckiego po 1956 roku*, red. Przemysław Gasztold-Seń, Natalia Jarska, Jan Olaszek, Warszawa 2016
- ▣ Fałkowski Mateusz, *Biznes patriotyczny: historia Wydawnictwa CDN*, Warszawa-Gdańsk 2011
- ▣ Jastrzębski Marek, *Materiały do bibliografii druków zwartych wydanych poza zasięgiem cenzury 13 XII 1981-31 XII 1988*, Warszawa 1994
- ▣ Jaśko Krzysztof, *Bibliografia podziemnych druków zwartych opublikowanych w Krakowie od wprowadzenia stanu wojennego 13 XII 1981 do roku 1990*, Kraków 2004
- ▣ Kandziora Jerzy, Szymańska Zyta, *Bez cenzury 1976-1989. Literatura, ruch wydawniczy, teatr. Bibliografia*, Warszawa 1999

- ❑ *Katalog czasopism niezależnych Działu Wydawnictw Periodycznych - 1976-1990*, oprac. Elżbieta Kowalska, Joanna Skrzypkowska, Warszawa 1995
- ❑ *Katalog druków zwartych drugiego obiegu wydawniczego 1976-1990 ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej*, oprac. Jan Brzeski, Adam Roliński, Kraków 2001
- ❑ *Katalog druków zwartych wydanych w Polsce poza cenzurą w latach 1976-1990 w zbiorach Ośrodka Karta*, Warszawa 1999
- ❑ Konderak Adam, *Bibliografia prasy opozycyjnej w PRL do wprowadzenia stanu wojennego*, Lublin 1998
- ❑ Kuta Cecylia, *Nieocenzurowane. Z dziejów drugiego obiegu wydawniczego w Krakowie w latach 1976-1990*, Kraków 2019
- ❑ *Literatura i krytyka poza cenzurą 1977-1989. Bibliografia druków zwartych*, oprac. Jadwiga Czachowska, Beata Dorosz, Wrocław 1992
- ❑ Łabędź Krzysztof, *Spory wokół zagadnień programowych w publikacjach opozycji politycznej w Polsce w latach 1981-89*, Kraków 1997
- ❑ Łabędź Krzysztof, *Wydawnictwa historyczne drugiego obiegu w Polsce. Materiały do bibliografii adnotowanej za lata 1980-1987*, Warszawa 1989
- ❑ Mikołajczyk Magdalena, *Jak się pisało o historii... Problemy polityczne powojennej Polski w publikacjach drugiego obiegu lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych*, Kraków 1998
- ❑ *Obieg NOW-ej*, oprac. Łukasz Bertram, Warszawa 2013
- ❑ Olaszek Jan, *Podziemne dziennikarstwo: funkcjonowanie głównych pism informacyjnych podziemnej „Solidarności” w Warszawie w latach 1981-1989*, Warszawa 2018
- ❑ Olaszek Jan, *Rewolucja powielaczy. Niezależny ruch wydawniczy w Polsce 1976-1989*, Warszawa 2015
- ❑ *Piśmiennictwo - systemy kontroli - obiegi alternatywne*, red. Janusz Kostecki, Alina Brodzka, Warszawa 1992, tom 1-2
- ❑ Rudka Szymon, *Poza cenzurą. Wrocławska prasa bezdebitowa 1973-1989*, Warszawa-Wrocław 2001
- ❑ Sowiński Paweł, *Tajna dyplomacja: książki emigracyjne w drodze do kraju 1956-1989*, Warszawa 2016
- ❑ Sowiński Paweł, *Zakazana książka. Uczestnicy drugiego obiegu 1977-1989*, Warszawa 2011

Autor / Author : Błażej Popławski, PhD

Konsultacja historyczna / Historical consultation:
Professor Krzysztof Dybciak, DSc

Redakcja / Editor: Ewa Koralewska

Opracowanie graficzne i skład

/ Graphic design and composition: Grzegorz Wilk

© Copyright 2019 by Kancelaria Sejmu, Biblioteka Sejmowa
Warszawa 2019

January 1982, Warsaw.
Underground printing house.
Printing leaflets on a duplicator.
Photograph NN / KARTA Centre

